

Duše vědy

Knihy | 5.1.2010 @ 21.00

Autoři: Nancy R. Pearceyová, Charles B. Thaxton

Překlad: Mgr. Alena Koželuhová

Nakladatelství: Návrat domů

ISBN: 80-85495-73-2

Osnova

- Úvod
 - Představení knihy
 - Křivdy páchané na filosofické apologetice
 - Nedůvěra a antiintelektualismus
 - Přemrštěná důvěra
- Obsah knihy
 - Část I. – Nové dějiny vědy
 - 1. Vymyšlená instituce
 - 2. Dějiny vědy a jejich podání
 - Část II. – První vědecká revoluce
 - Část III. – Vzestup a pád matematiky
 - Část IV. – Druhá vědecká revoluce
 - 8. Je všechno relativní?
 - 9. Kvantové záhady
 - 10. Chemický kód
- Závěr
- Odkazy

Úvod

Pro závěrečnou práci do předmětu křesťanská apologetika jsem si zvolil poměrně náročnou knihu s názvem „Duše vědy“. Jak uvádí samo „aneb“ názvu, toto dvou a půl set stránkové vyprávění „popisuje proměny ve vztahu vědy a náboženství“ ^[1]. Celé poselství knihy ostatně tkví v odmítnutí tradičního výkladu historie vědy jako neustálého zápasu s temnými silami mysticismu, náboženství a potažmo křesťanství.

Přestože se kniha popularizačním tónem leč v pečlivém duchu zabývá konkrétní vědeckou prací Alberta Einsteina, kvantovou teorií, molekulární biologií a po zevrubném rozboru činí čistě apologetické závěry, označuji poselství knihy za filosoficky apologetické.

Autoři knihy jsou podle všeho evangelikální křesťané.

Křivdy páchané na filosofické apologetice

Nedůvěra a antiintelektualismus

Filosofická apologetika představuje obor, který bývá leckdy neprávem odsouván mimo zájem značného množství křesťanů. V rámci církve existují názorové proudy, které odmítají filosofii jako křesťanu nepotřebný intelektuální balast. V rámci apologetiky se pak spoléhají na pouhou práci s fakty a na subjektivní, pocitovou a zkušenostní stránku víry. Jejich pohled na filosofii jako takovou je velmi kosý a nevraživý. Několikrát jsem se sám setkal s naprostým nepochopením touhy po studiu – jednoduše řečeno – „teoretické stránky věci“.

Výše popsany názorový proud tedy odmítá jakékoli obecnství s vědou (filosofií), která se tolikrát stala a stále stává „nástrojem nepřítele“. Jeden z klíčových reformátorů Martin Luther napsal:

„Ale d'áblova nevěsta, rozum, ta krásná běhna, přichází, a chce být chytrá, myslí si, že to, co říká, pochází z Ducha svatého; kdo nám pak pomůže? Ani právník či lékař, ani král či císař. Neboť je to ta největší děvka, kterou d'ábel má.“ [2]

Lutherovo naturalistické přirovnání se bezpochyby zakládá na zkušenosti, která rozumovému zkoumání mírně řečeno nedodává punc nezvyklatelného garanta pravdy. Naopak, filosofie má moc víru dodávat a vykreslovat skutečnost v pravdě stejně jako víru podryvat a pravdu překrucovat. Právě tato vlastnost filosofie z ní však činí nástroj připravený pro nás k použití. Vraťme se k filipice proti postoji, který možný kladný vklad filosofie odmítá. Aby byla obava z rozumu podložena i biblicky, bývají citovány biblické verše, které mluví o jakési „nouzové inspiraci Duchem svatým“ (Mt 10,19; Mk 13,11; Lk 12,11) a o „jednoduchosti evangelia“ (1 Kor 2,2).

Těmito eisegetickými akrobacemi podepírají své teze a jelikož je jejich výklad nedůsledný a nesprávný, hájí paradoxně už jen svou vlastní filosofii jakéhosi „antiintelektuálního realismu“. Svěbytného systému, který se vymezil vůči ostatním a brání vlastní teze, které tvoří jeho identitu. Problém onoho mylného výkladu výše zmíněných veršů je chybné pochopení zjevování z Ducha svatého.

Člověk by marně očekával, že v kritickou chvíli obdrží zhůry komuniké s obsahem zdrcující odpovědi na otázky oponentů, popřípadě žalobců.

Duch svatý přece nevpisuje člověku do mozku nové poznání, nýbrž pracuje s jeho vědomostmi, které nabyt legitimními poznávacími procesy (učení, zkušenost atd. atp.). Ani samotné Písmo přece není doslovným diktátem Božím, ale produktem nadpřirozené inspirace konkrétních osobností s určitými vědomostmi, kulturním pozadím, výchovou a zkušenostmi, které do textu Písma prosvítají.

Přemrštěná důvěra

Abychom však byli důslední, nesmíme nezmínit ani opačný extrém, ke kterému dochází, pokud se filosofické apologetice přisuzují zázračné schopnosti. Je třeba si uvědomit, že víra není racionální, ale morální rozhodnutí o přijetí evangelia, jehož iniciátorem je Duch svatý působící v životě hříšníka. Jedině tak probíhá zázrak spasení.

Víra není vyslovením jakéhosi „vzdávám se“ ústy bezvěrce na konci vyčerpávající apologetické diatriby, kterou vedl s výřečným a sečtělým apologetou.

Obsah knihy

Pokusím se nyní shrnout obsah klíčových myšlenek, se kterými kniha přichází. Budu se při tom držet její vlastní struktury.

Část I. – Nové dějiny vědy

1. Vymyšlená instituce

„Vymyšlenou institucí“ mají autoři na mysli vědu jako takovou. Opírají se o práci amerického filosofa Lorena Eiseleye, který tvrdil, že věda jako taková není lidem vlastní. Je to kulturní instituce, která potřebuje vhodnou půdu, aby vzrostla. Eiseley říkal: „...několik velkých civilizací zaniklo, aniž by měly vypracován vědecký filosofický systém.“

Podle Eiseleye i podle autorů knihy to bylo právě křesťanství, které zapříčinilo vznik vědy.

Již v této kapitole je poprvé poukázáno na obecně přijímaný leč mylný výklad historie vědy jako na neustálý souboj poznání se zhoubným vlivem náboženství.

Moderní vědě jako systematické disciplíně schopné vlastní korekce však dala vzniknout pokřesťanstělá Evropa, a nikoli tyto vyspělejší kultury [Čína, Egypt, Indie atp.].^[3]

Ve zbytku kapitoly jsou rozvedeny konkrétní vlastnosti křesťanské víry, které vznik vědy umožnily. Patří mezi ně víra ve faktickou skutečnost světa a v pravidelnost přírodních zákonů, které nejsou podmíněny rozmary „skřítků a víl“. Důležité bylo také odhodlání křesťanů zkoumat stvoření, poznávat tak Stvořitele a pomocí pokroku např. v lékařství zmírňovat důsledky pádu člověka.

V posledních několika stránkách kapitoly autoři rozebírají kauzu Galilea Galileiho, na kterou vehementně poukazují všichni, kdo chtějí dokázat historické kořeny onoho vykonstruovaného napětí a nepřátelství mezi vědou a náboženstvím.

Jádrem tohoto sporu podle nich nebyla pře mezi „vědcem Galileem“, který máje pravdu chrabře čelil přesile antiintelektuálního inkvizičního aparátu zkostnatělé církve, nýbrž Galileův nesouhlas s vládnoucím světonázorem postaveným na Aristotelově filosofii, který byl dále spojený s jeho neschopností předložit dostatečné důkazy na obranu své teorie.

Když Galileo odmítl geocentrismus, důsledky jeho teorie přesáhly na pole metafyziky. Geocentrismus byl úzce spjat s Aristotelovou filosofií, která v té době platila za „nutnou pro formulaci náboženských a morálních zákonů.“ Galileovy astronomické teorie byly přijatelné, jejich dopad na tehdejší společnost nikoli. [4]

2. Dějiny vědy a jejich podání

Druhou kapitolu považuji za nanejvýš klíčovou v rámci celé knihy. Píše se zde o dvou způsobech výkladu historie vědy.

Pozitivistický výklad říká, že věda není nic jiného než lineární hromadění poznání a její vývoj je jako „postup mysli“ ze tmy do světla rozumu“ [5]. Tento způsob je spjat s výše popsáním omylem o historicky nepřátelském vztahu vědy a náboženství.

Proti pozitivistickému výkladu stojí výklad idealistický, který „vidí vědeckou změnu jako výsledek změny pojmové – nových myšlenek, pojmů a pohledů na svět“ [6]. V kapitolách, které následují, kniha demaskuje tři hlavní světonázorové tradice, které byly leckdy zakořeněny v metafyzice antické filosofie. Je to tradice mechanistická se svým obrazem světa jako velkého stroje, novoplatonská se svým idealismem a aristotelská s důrazem na logiku a účelovost.

Část II. – První vědecká revoluce

Druhá část líčí zrod a působení již popsaných světonázorových tradic a jejich vliv v rámci astronomie, fyziky, chemie a biologie. Stávalo se, že v určitém vědním oboru se určitý pohled na svět prosadil více. Kupříkladu aristotelské pojetí bylo sice zdiskreditováno na poli fyziky a astronomie, ovšem došlo uplatnění při hledání univerzálních taxonomických soustav v biologii (klasifikace zvířat do čeledí, rodů a druhů). Klíčovou úlohu později hrál Newtonův pohled na svět jako na mechanismus.

Každý z oněch probíraných tří pohledů byl mnohdy nástrojem v rukou zbožných vědců.

Nemůžeme říci, že by jeden z nich byl zcela méněcenný a druhý nadřazený. Přesto je třeba si uvědomit, že každý z nich poskytoval prostor pro neblahé důsledky.

Mechanistická tradice představovala svět jako obrovské hodiny a Boha jako hodináře. Takové přirovnání může být chápáno jako velmi zbožné a uctivé, na druhou stranu ve svých krajních důsledcích zavádělo své „vyznavače“ k determinismu, deismu a k materialismu.

Z mechanistického pohledu je obtížné udržet metafyziku či například jen svobodnou vůli člověka. V novoplatonské tradici se měl Bůh projevovat jako jakýsi Řemeslník, který působí skrze hmotu [7]. Tento romantický pohled na svět na jednu stranu vytváří prostor pro metafyziku či pro svobodnou vůli, nicméně není těžké domyslet si panteismus jako jeho možný důsledek.

Křesťanský novoplatonismus stírá pevnou hranici mezi stvořením a stvořitelem.

Aristotelský pohled na svět zdůrazňuje roli účelu všech věcí. V pozdním středověku byla Aristotelova filosofie přejata do tzv. scholastiky – křesťanské středověké filosofie. V tomto novém kabátě si získala pevné postavení. Její úskalí je však nasnadě. Na základě Aristotelovy metody „doptávání se po účelu“ a striktně logické dedukce bylo kupříkladu řečeno, že „Bůh

nemohl dopustit žádný jiný pohyb planet než kruhový“. Toto tvrzení je chybné zaprvé z pohledu astronomie, protože dráhy planet jsou eliptické, což bylo zjištěno pozorováním a ne logickou dedukcí. Za druhé je chybné z hlediska teologie, jelikož víme, že Bůh mohl stvořit čtvercové oběžné dráhy, pokud by chtěl. Nebyl totiž vázán žádnou „vnitřní nutností“, jak by se snad líbilo scholastikům. [8]

Část III. – Vzestup a pád matematiky

V této části se autoři zaměřují na dějiny matematiky. Pádem matematiky se zde myslí objev neeukleidovských geometrických soustav. Důsledkem toho byla ztráta víry v „jakoukoli všeobecně platnou pravdu.“ [9] Eukleidovská geometrie byla do té doby symbolem tradičního, neměnného součtu hodnot podobně jako např. křesťanská etika. Ta, jak se zdá, byla pádem eukleidovy geometrie filosoficky ohrožena podobně jako ostatní zavedené systémy. „Francouzský filosof Jacques Rueff označil tradiční křesťanské morální názory výslovně jako eukleidovské a tvrdil, že je možné vytvořit neeukleidovské soustavy morálky.“ [10]

Část IV. – Druhá vědecká revoluce

V posledních třech kapitolách se kniha zaměřuje na stručný popis a dopad třech vědeckých průlomů 20. století: Einsteinovy teorie relativity, Kvantové teorie a Molekulární biologie. Autoři nenechávají čtenářovu znalost těchto témat náhodě a pouštějí se do pochopitelného výkladu principů jednotlivých teorií.

8. Je všechno relativní?

Hodný prostor je věnován zevrubnému popisu teorie relativity. V tomto případě pak autoři upozorňují na nešťastnou záměnu pojmů „relativita“ a „relativismus“. V době Einsteinova objevu bylo celkové poválečné nastavení společnosti nedůvěřivé vůči absolutním a neměnným hodnotám, což zapříčinilo vřelé přijímání Einsteinovy teorie (už jen kvůli jejímu názvu) jako vědeckou podpěru pro relativismus. Tento výklad, kterému se bránil sám Einstein, však z teorie nevyplývá. Einstein sice upřel absolutnost prostoru a času, nicméně nahradil je absolutní hodnotou rychlosti světla. [11]

9. Kvantové záhady

V deváté kapitole se kniha zaměřuje na problematiku kvantové teorie a na její filosofické interpretace. V tomto případě je však situace poněkud složitější. Nevypočitatelné chování elektronu chápou jedni jako kladivo na dogmatismus, jiní jako projev Boží prozřetelnosti v přírodě. Kvantová teorie každopádně obnovila vztah mezi filosofií a metafyzikou. [12]

10. Chemický kód

V poslední kapitole autoři obrací zrak od fyziky k molekulární biologii. Zamýšlí se nejprve nad samotným reprodukčním mechanismem (DNA → mRNA → RNA atd.). Náhodný vznik tak důmyslného nosiče dat jako je DNA a ještě k tomu mechanismu jeho reprodukce se jeví jako nemožný (resp. nanejvýš nepravděpodobný).

Přínos objevu DNA spočívá především v tom, že umožnil přeformulovat teleologický důkaz existence Boha.

Teleologický důkaz existence Boha podle Tomáše Akvinského funguje následovně:

Účelné uspořádání přírody nemůže být náhodné.

Ale nevědomá příroda sama účelně jednat nemůže -

to předpokládá záměr nějaké rozumné bytosti = Bůh. ^[13]

Teleologický argument, který vychází z faktů o DNA by tedy zněl takto:

„Nesmírná složitost genetického kódu (vysoký stupeň uspořádanosti) a důmyslnost mechanismu jeho reprodukce ukazují na to, že nebyl uspořádán náhodně, ale účelně. Příroda sama je však nevědomá. Stavba genetického kódu i jeho obsah proto musí být realizací záměru rozumné bytosti, tou bytostí je Bůh.“

Závěr

Jedním ze závěrů, který lze na základě knihy „Duše vědy“ učinit je, že křesťanství má pro vlastní filosofickou apologetiku výhodnou pozici, jelikož je filosoficky nevyhraněné. Chtěl bych poukázat předně na skutečnost, že víra a evangelium nejsou vázány na konkrétní světonázorovou tradici či na uzavřený filosofický systém. Následovníci Ježíše Krista nebyli obhájci Aristotelovy či Platonovy filosofie. Nepohrávali si s mystikou čísel jako pythagorejci ani nepřemýšleli nad významem eukleidových vět. Byli to nositelé evangelia, kteří hledali způsoby, jak jej příhodným způsobem předat ostatním lidem a naplňovat tak Velké poslání. Pro tento účel byli ochotni osvojit si terminologii pohanů a využít jejich vlastního způsobu myšlení ke slávě Boží.

Stejně tak pionýři moderní vědy, přestože se uchylovali k různorodým „světonázorům“, vstupovali na pole svého bádání s čistými motivy a zbožným smýšlením.

Zároveň je zde však nutnost mít se na pozoru. I zdánlivě benigní tvrzení může v konečných důsledcích zmutovat v hroznou lež. To je pravda, která platí ve filosofii vědy stejně jako v teologii. V jemných nuancích lze často za líbivým zevněškem spatřit nelibé jádro.

Na závěr vyjádřím dvě přání.

Kéž by nám Bůh dal moudrost jak jednat ve světě plném všelijakých učení, abychom nepropásli příležitost ke konání činů ve prospěch Božího království a při tom se nenechali strhnout do zhoubného obecenství se světem (Jk 4,4). Kéž by otevřel oči lidem, kteří se vzpírají evangeliu, jsou hlušší a slepí vůči důkazům o Boží existenci a hledají výmluvy. Tvrdému srdci totiž neprospěje jakkoli dokonalá apologetika, jakkoli usvědčující důkaz o tom, že Bůh je.

Odkazy

1: Titulní strana

2: Dr. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe; Herman Boehlaus Nachfolger, Weimar 1914, svazek 51, strana 126

3: strana 12

4: strana 31

5: strana 40

6: strana 42

7: strana 55

8: strana 24

9: strana 146

10: strana 147

11: strana 158

12: strana 213

13: Důkazy existence Boha ve středověké filosofii (http://www.phil.muni.cz/...azy_boha.htm)

<http://selah.diet/knihy/duse-vedy/>